پـــا بـــه پـــایِ تـــاریـــخِ ایـــران زمـیـن

مهرداد بهنیا

تاریخ پر پیچ و خم، پر از غرور و پراز رنج و اندوه ایران زمین می تواند همچون پشتوانه ای استوار، چراغی فراسوی راه ایرانیان به آینده باشد. می توان با استفاده از این گنجینه عظیم، آینده ای روشن برای ایرانیان ساخت.

نقش ایران و ایرانیان در تاریخ به اندازه ای باارزش است که بیشتر تاریخ نویسان و اندیشمندان جهان به آن اذعان دارند. به گونه ای که حتی هگل فیلسوف نام آوازه جهان، ایرانیان باستان را نخستین **مردم تاریخی**۱ می خواند و می گوید: «ایرانیان چراغی را روشن کردند که در آغاز خود درخشید و سپس پیرامونش را روشن ساخت. اصول پیشرفت با تاریخ ایران آغاز شد.»

ریچارد نلسون فرای۲ می گوید: «شاید انگشت شماری از تمدن ها وجود داشته باشند که بیشتر از تاریخ ایران ارزش مطالعه را داشته باشند.»

تاریخ ایران را به دو بخش پیش و پس از از یورش تازیان تقسیم می کنند. تاریخ ایـران باستان پیش از یورش تازیان به دو شکل روایت های سنتی (شاهنامه) و روایت های تاریخ های خارجی (مانند یونانی، رومی و ارمنی) ارزیابی می شود.

تاریخ سنتی ایران با پادشاهی کیومرث (نخستین پادشاه ایران و جهان) آغاز و سپس با سلسله های پیشدادیان، کیانیان، اشکانیان و ساسانیان ادامه می یابد.

روایت های خارجی، تاریخ ایران را به سلسله های ماد، هخامنشیان، سلوکیان، پارتیان و ساسانیان تقسیم می کنند.

جغرافیای تاریخی ایران بزرگ

ایرانشهر (ایران بزرگ) در برگیرنده سرزمین هایی است که از باختر به رود فـرات، از خاور به رود سند و ایندس از اپاختر (شمال) در برگیرنده قفقاز، دریای مازندران و دریای آرال و از نیمروز (جنوب) به خلیج فارس و دریای عمان محدود بوده که امروزه در برگیرنده کشورهای ایران، ارمنستان، پاکستان، ترکمنستان، تاجیکستان، ازبکستان و بخش های خاوری ترکیه و عراق می باشد که در برگیرنده تمدن

هگل ایرانیانِ باستان را نخستین مردمِ تاریخیِ جهان خواند

های بسیار کهن و درخشان بوده است.
دوره های تاریخی ایران بزرگ
یک: دوره پارینه سنگی.
در ناحیه کشف رود پژوهش هایی توسط سی. ثیبالت ۳ طی سالهای ۱۹۷٤ تا ۱۹۷۵انجام شد. ابزارهای بسیار ساده ای از سنگ و کوارتز بدست آمد. این ابزارهای ابتدایی مربوط به دوران پارینه سنگی که کهن ترین دوره شناخته شده زندگی است، می باشد. ثیبالت قدمت این منطقه و تمدن آنرا حدود ۸۰۰ هزار سال پیش گمانه زنی می کند. مناطق مهمی از انسان نئاندرتال در ایران در ناحیه زاگرس و نواحی مرکزی ایران بدست آمده است. برخی از این مناطق عبارتند از بیستون، وارواسی و قلعه بزی
دو: دوره های میان سنگی و نوسنگی
شواهدی از این دوره های تاریخی که حدود ۷ تا ۱۰ هزار سال پیش است در غارهایی در نواحی زاگرس شناسایی شده اند که از جمله غارهای کرمانشاه و خرم آباد هستند. کاوش هایی توسط فیل اسمیث٤ کانادایی طی سالهای ۱۹٦۰ تا ۱۹۷۰ در مناطق گنج دره در شرق کرمانشاه، سراب و تپه چخماق انجام شده است. آشنایی انسان با زندگی نسبتا پیشرفته کشاورزی و شهرنشینی به حدود ٦ هزار سال پیش برمی گردد ولی در ایران از حدود ۷ هزار سال پیش در هلال حاصلخیز این سرزمین که در جنوب غربی آن واقع شده است (جلگه خوزستان) ایرانیان زندگی روستانشینی و کشاورزی را آغاز کردند. این مساله از جامهای ۷ هزارساله که هم اکنون در موزه دانشگاه پنسیلوانیا می باشد و خرابه های تپه سیلک در نزدیکی کاشان به خوبی هویدا است. همچنین مهمترین مراکز تمدن و حکومتی مستقل غیرسامی در ۵ هزار سال پیش در ایران بزرگ، پادشاهی ایلام و تمدن جیرفت می باشند.
دیگر تمدنهای ایرانی تا پیش از مهاجرت آریاییان به ایران عبارتند از:
– تمدن ماننا در ناحیه آذربایچان که در حدود سده های ۷ تا ۱۰ پیش از میلاد در همسایگی آشور و اکد وجود داشته و بخشی از دولت ماد به شمار می رفت. آثار باستانی آنها بیشتر در ناحیه کردستان و آذربایجان بوده که می توان از گنج زیوه، دژ حسنلو و آثار کشف شده در بوکان نام برد.
– تمدن اورارتو تمدنی بوده در غرب آذربایجان شرق آناتولی و شمال کردستان که احتمال داده می شود اجداد ارمنی های و گرجی های کنونی بوده اند و حدود ۱۵۰۰ سال پیش از میلاد قدرت گرفتند. رفته رفته در پی جنگ های طولانی با آشور ضعیف شدند و با حمله قوم ایرانی سکاها از بین رفتند و باقیمانده آن به کنترل دول ماد درآمد.
– تمدن کاسی ها در ناحیه لرستان
– تمدن مارلیک در اطراف کاشان
– تپه سیلک در اطراف کاشان
– تمدن جیرفت در کرمان
– شهر سوخته در سیستان
– تمدن نهفته در تپه گیان در اطراف نهاوند
– گنج دره در شرق کرمانشاه
– تمدن زاینده رود
در پایان هزاره دوم پیش از میلاد (گرچه بر سر این تاریخ اتفاق نظری وجود ندارد) آریاییان که اقوامی دامدار بودند و در مناطق مرکزی آسیا ساکن بودند مهاجرت خود را به مناطق جنوبی از جمله ایران آغاز کردند. مبدا اصلی مهاجرت این قوم بر اساس بسیاری از شواهد کشور تاجیکستان کنونی می باشد. اما بخوبی آشکار است که آریاییان وارد سرزمینی غیرمسکونی نشده اند بلکه پیش از مهاجرت آنها، در ایران بزرگ اقوام و کانون های تمدن و شهرنشینی وجود داشته است.

1. the first historic people
2. Richard Nelson Frye
3. C. Thibault
4. Phille Smith